

En styrket overgang til skole for børn i dagtilbud

- Inspiration til en pædagogisk indsats i dagtilbuddet

Inspirationskatalog

Indhold

1	En styrket overgang til skole kalder på en målrettet indsats i dagtilbuddet.....	4
2	Resultater og effekter af delindsatsen.....	8
3	Fokus på børnenes sproglige, sociale og eksekutive kompetencer.....	10
4	Fem grundsten i den pædagogiske indsats.....	13
✚	Grundsten 1: Strategier til at støtte interaktioner af høj kvalitet.....	14
🎯	Grundsten 2: En eksplicit og målrettet praksis.....	18
24/7	Grundsten 3: Læring hele dagen.....	20
🏫	Grundsten 4: En didaktisk ramme.....	22
🤝	Grundsten 5: Et gensidigt og differentieret forældresamarbejde.....	26

En styrket overgang til skole kalder på en målrettet indsats i dagtilbuddet

En god og tryk skolestart er betydningsfuld for, at alle børn kan trives og udvikle sig både socialt og fagligt i skolen.

Dette indebærer, at børnene oplever sammenhæng og genkendelighed i overgangen til skole, har en følelse af at høre til og kan træde kompetente ind i nye læringsmiljøer. Særligt for børn i udsatte positioner kan det være en hindring for

deres trivsel og læring, hvis de ikke oplever at kunne bruge erfaringer fra dagtilbuddet i skolen og støttes i at finde vej ind i sociale fællesskaber i fritidstilbuddet og skolen. I dette lys handler en god skolestart derfor om mere og andet end, at barnet bliver selvhjulpent og mestrer konkrete færdigheder.

Et dobbelt fokus på en styrket overgang til skole

Fleere forhold spiller en rolle i arbejdet med at sikre, at alle børn trives, udvikler sig, lærer og dannes både i overgangsperioden og den efterfølgende tid i skolen.

Her er et tæt og praksisnært tværfagligt samarbejde mellem pædagogisk personale og ledelse i dagtilbud, skoler og fritids-tilbud afgørende for at skabe sammenhæng i overgangen for de skolestartende børn – ikke blot i tiden lige inden skolestart men året inden, børnene skal i skole.

En sammenhængende overgang handler imidlertid ikke alene om det tværfaglige samarbejde før, under og efter børnenes skolestart, men også om den udvikling, som barnet gennem-

går i hele sin børnehavetid og endda tiden før den. En sammenhængende overgang kalder derfor i ligeså høj grad på gode inkluderende og stimulerende læringsmiljøer i dagtilbuddet, som støtter børnene i at deltage i børnefællesskabet og udvikle grundlæggende almene kompetencer. Det vil sige, at alle børn uanset forudsætninger danner positive læringsoplevelser og rustes til at indgå i og fastholde sociale relationer.

I dette katalog kan du få inspiration til, hvordan personale og ledelse i dagtilbuddet kan arbejde med at udvikle egen praksis i forhold til at styrke børns forudsætninger for en god skolestart, mens børnene går i dagtilbuddet.

Hvem er inspirationskataloget skrevet til?

Inspirationskataloget bygger på en evaluering af tre kommuners arbejde med at styrke overgangen fra dagtilbud til skole for børn i udsatte positioner. Du kan finde evalueringsrapporten her www.emu.dk/dagtilbud.

Kataloget skrevet til ledere og medarbejdere i dagtilbud. Den lokale ledelse er imidlertid afgørende i forhold til at omsætte

forandringer i praksis i samarbejde med det pædagogiske personale. En styrket overgang til skole kræver handling på alle niveauer i den kommunale organisation. Kataloget kan derfor også læses af pædagogiske konsulenter og ledelse på forvaltningsniveau, der arbejder med at styrke overgangen til skole.

Hvor stammer erfaringerne fra?

Erfaringerne i inspirationskataloget stammer fra udviklings- og forskningsprojektet Styrket overgang til skole for udsatte børn i dagtilbud, som Børne- og Socialministeriet står bag. Indsatsen er afprøvet i tæt samarbejde med 12 dagtilbud og fire skoler i Aalborg, Vejle og Roskilde Kommuner. Den udviklede indsats skal understøtte, at flere børn i dagtilbud i udsatte boligområder klarer sig bedre i skolen og derved opnår bedre forudsætninger for en positiv udvikling og livskvalitet på langt sigt.

Projektet indeholder to delindsatser, der tilsammen skal styrke børnenes overgang til skole:

- En målrettet pædagogisk indsats i dagtilbuddet, som har til formål at styrke børnenes kompetencer ved at arbejde med fælles læringsmål og systematisk udvikling af læringsmiljøet.
- En tværfaglig samarbejdsmodel, der fungerer som ramme for et styrket overgangspædagogisk samarbejde mellem pædagogisk personale og ledere i dagtilbud, fritidstilbud, skoler samt forældre.

Fælles for den pædagogiske indsats i dagtilbuddet og den tværfaglige samarbejdsmodel er, at det pædagogiske personale har arbejdet målrettet med at udvikle børnenes sproglige, sociale og eksekutive kompetencer – ud fra en forståelse af, at disse kompetencer ikke kan stå alene, men er særligt betydningsfulde for børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse både i dagtilbuddet og i overgangen til fritidstilbud og skole.

Projektet er gennemført i perioden 2016-2019 af Rambøll Management Consulting i samarbejde med udvalgte forskere på området: Psykolog Ph.d. Nina Madsen Sjø, professor Dorthe Bleses, lektor Anders Højen og lektor Eva Tidemann.

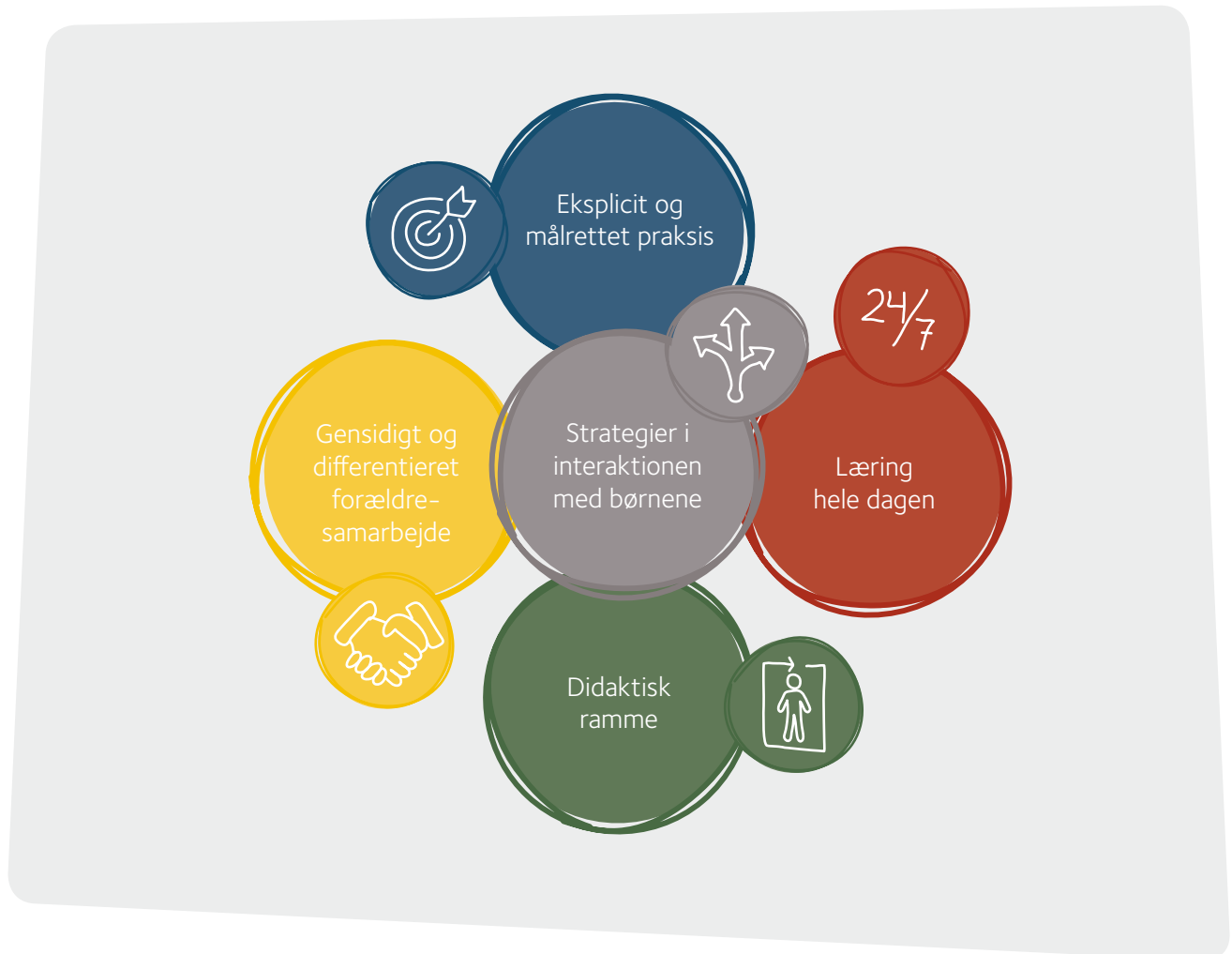
Hvad kan du læse om?

I kataloget kan du læse om de erfaringer, som ledere og personale har gjort sig med en målrettet pædagogisk indsats i dagtilbuddet.

Du kan læse om:

- Effekterne af indsatsen for børnene og betydningen for den pædagogiske praksis.
- Hvordan ledere og personale har arbejdet med at styrke dagtilbuddets pædagogiske læringsmiljøer, så alle børn får bedre deltagelsesmuligheder i hverdagen og derigennem styrker deres kompetencer.
- De kompetenceområder, som har været omdrejningspunkt for en målrettet pædagogisk indsats for børnene og for praksisudviklingen i dagtilbuddet: Hhv. sproglige, sociale og eksekutive kompetencer.
- Dagtilbuddenes konkrete erfaringer med at arbejde med fem grundsten i udviklingen af læringsmiljøerne og dagtilbuddets pædagogiske praksis. Alle grundsten bygger på det pædagogiske grundsyn i den styrkede pædagogiske læreplan og giver inspiration til, hvordan centrale elementer i læreplanen kan omsættes i praksis.

De fem grundsten i indsatsen

Du kan også læse om erfaringerne med projektets anden delindsats i inspirationskataloget: Inspiration til en pædagogisk indsats i dagtilbuddet, Inspirationskatalog, 2019

Den målrettede pædagogiske indsats – kort fortalt

Delindsatsen handler om målrettet at styrke 4-6-årige børns sociale, sproglige og eksekutive kompetencer og derigennem udvide det enkelte barns muligheder for at deltage aktivt i fællesskaberne i hverdagen.

Ledere og personale har arbejdet med at udvikle en praksis, hvor de i højere grad systematisk planlægger og reflekterer over egen praksis og de pædagogiske intentioner, både på møder og i hverdagens situationer med børnene. Konkret har de med udgangspunkt i fælles læringsmål for børnene tilrettelagt pædagogiske forløb for en kortere periode på fem uger ad gangen.

Med udgangspunkt i læringsområder og læringsmål for hvert forløb har personalet arbejdet i en tilbagevendende cyklus med at planlægge, gennemføre, evaluere og justere de pædagogiske læringsmiljøer; både aktiviteter og lege i små børnegrupper, fælles fokus for børneinitierede aktiviteter og samvær i den større børnegruppe samt samspillet med børnene i de daglige rutiner (fx garderobetiden, frokosten, vaske-hænder-tid).

Denne cyklus har givet en ramme for at styrke fokus på kvaliteten i de voksnes interaktioner og samspil med børnene i hverdagen. Personalet har i hvert forløb reflekteret over og vurderet de enkelte børns udvikling og behov samt anvendt enkle strategier til kontinuerligt at støtte børnene i udviklingen af de sociale, sproglige og eksekutive kompetencer i det daglige samvær.

Alle dele i indsatsen har haft den systematiske refleksion som omdrejningspunkt for dagtilbuddenes praksisudvikling.

2

Resultater og effekter af delindsatsen

Her kan du læse et uddrag af de mest centrale resultater fra evalueringen af Projekt styrket overgang til skole for børn i dagtilbud.

Positive effekter for børnenes kompetencer

Det er blevet undersøgt, hvilken betydning indsatsen har haft for børnenes sociale og sproglige kompetencer. Resultaterne viser, at den pædagogiske indsats i dagtilbuddene inden skolestart har haft en række positive effekter på børnenes kompetencer.

- Det største udbytte findes for de sproglige kompetencer, hvor børnene har opnået signifikant positive effekter for rim og ordforråd. Begge disse sproglige områder udgør fundamentet for henholdsvis talesproglig udvikling og skriftsprog. Der ses ikke effekter på børnenes skriftsproglige kompetencer og sprogforståelse (endnu). Måske skyldes det, at skriftsprog er en kompetence, der tilegnes lidt senere, og børnene ikke er sprogligt klar til at få udbytte af læringsmulighederne på samme måde som rim.

- Den pædagogiske indsats har styrket børnenes sociale kompetencer. Her ses effekter på de kompetencer, som knytter sig til børnenes evne til at selvregulere og samarbejde.
- Derudover er der opnået de største effekter på selvregulering og samarbejde samt rim for de børn, som i udgangspunktet har haft sværest ved at koncentrere sig. Indsatsen har dermed understøttet denne børnegruppe.

Samlet set peger analyser på, at den målrettede pædagogiske indsats på centrale områder har forbedret børnenes afsæt for trivsel, læring, udvikling og dannelse i bredere forstand. Det er et vigtigt resultat, at indsatsen har haft en mærkbar betydning for en børnegruppe, som er langt mere udsat set i forhold til gennemsnittet af børn i danske dagtilbud.

Sådan er delindsatsen blevet evalueret

Følgforskningen i projektet har undersøgt, hvordan grundstenene er blevet omsat af dagtilbuddene i praksis både i et kvalitativt dybdestudie og en survey blandt personale og ledere i dagtilbuddene før og efter projektets afslutning.

Derudover er effekten af den pædagogiske indsats i dagtilbuddene blevet undersøgt for børn i alderen

fire år til skolestart. Effektdesignet er baseret på statistisk matching af 312 børn i indsatsen. Det vil sige, at effekterne er undersøgt ved, at den børnegruppe, som har deltaget i indsatsen, er blevet sammenlignet med en børnegruppe med de samme karakteristika, som ikke har modtaget indsatsen.

Styrket faglig refleksion og øget systematik i arbejdet med pædagogiske læringsmiljøer

Ledere og pædagogisk personale oplever en række positive forandringer i deres pædagogiske praksis. Bl.a. tyder det på, at en fast cyklus, hvor personalet planlægger kortere pædagogiske forløb, udfører og evaluerer, bidrager til at styrke den faglige kollegiale refleksion og tilrettelæggelsen af de pædagogiske læringsmiljøer. Personale og ledere oplever, at de har fået en fælles retning for arbejdet med læringsmiljøerne og tydelighed om, hvordan de konkret arbejder med at støtte børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse i hverdagen.

Fælles læringsmål skærper opmærksomheden på børnenes udvikling og læring

Evalueringen tegner et billede af, at dagtilbuddene har bevæget sig fra et fokus på aktiviteter til en praksis, hvor der i højere grad er fokus på de voksnes samspil med børnene og udbyttet for børnene. Medarbejdere og ledere giver udtryk for, at kon-

krete læringsområder og mål har skabt en fælles ramme for at tænke læring hele dagen – både i de strukturerede aktiviteter i små grupper, rutiner i hverdagen og fælles tid med børneinitieret leg.

Et større kendskab til det enkelte barns behov og deltagelsesmuligheder

Fra før til efter indsatsens afslutning oplever personalet i højere grad, at de har fået tydelige og fælles forventninger til børnene, og at de i højere grad viser børnene, hvad de lærer og erfarer. Det dækker også over, at personalet i højere grad oplever, at de opmuntrer børnene til videre deltagelse. Særligt organiseringen i små børnegrupper hver uge skaber en fordybelsesmulighed og en større nærhed i samspillet med det enkelte barn. Dette fremhæver personalet som en betydningsfuld forandring i hverdagen, som giver den enkelte medarbejder et større kendskab til det enkelte barns udvikling og behov.

Vi har heller aldrig haft evalueringssnakke så tæt på før – det er helt centralt, at vi har fået en styrket kollegial refleksion. Det er så utrolig vigtigt.

Pædagogisk medarbejder

3

Fokus på børnenes sproglige, sociale og eksekutive kompetencer

Børn udvikler sig og lærer gennem legen og i aktivt samspil med andre børn og voksne. Dagtilbuddet spiller derfor en vigtig rolle for barnets dannelse og måder at handle og begribe verden på.

Børn møder imidlertid skolen med forskellige forudsætninger. Det er vigtigt at rumme denne forskellighed, fordi mennesker er forskellige. Men nogle børn møder skolen med så svage kompetencer på flere områder, at de i praksis har svært ved at følge med og få et tilstrækkeligt udbytte af skolen. Forskning peger på, at særligt sproglige, sociale og eksekutive

kompetencer har en afgørende betydning for, hvordan barnet trives i dagtilbuddet og klarer sig senere i skolen.

Derfor har det pædagogiske personale i dagtilbuddene arbejdet med at tilrettelægge stimulerende læringsmiljøer med fokus på at udvikle disse kompetencer hos børnene.

Formålet har været at give alle børn de bedste forudsætninger for at indgå i fællesskaberne, deltage i mere avancerede lege og blandt andet udvikle sprogforståelse og læsefærdigheder i skolen.

Forståelse af kompetenceområderne

For hver af de tre kompetencer er der udvalgt nogle centrale læringsområder og formuleret læringsmål, som har været centrale i arbejdet med at understøtte børns trivsel, læring, udvikling og dannelse, særligt børn i udsatte positioner.

de vedrører nogle basale kompetencer i det fundament, som barnets udvikling bygger videre på. Herunder kan du se, hvordan de enkelte kompetenceområder er omsat i læringsområder.

Kompetencer og underliggende læringsområder

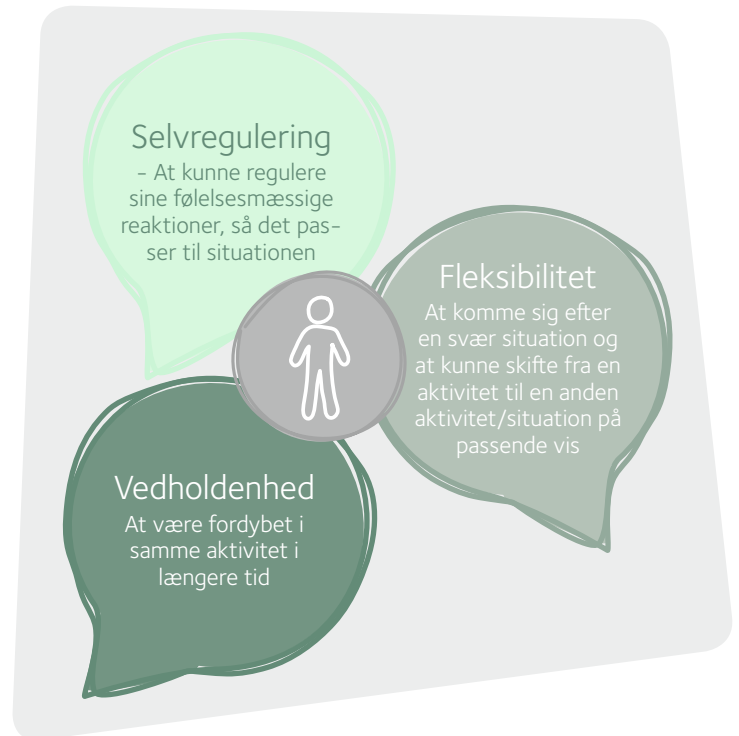
De valgte læringsmål skal ikke forstås som endegyldige, men

Du kan læse mere om de forskellige kompetenceområder og finde inspiration til læringsmål i Guide til indsatsen, som findes på www.emu.dk/dagtilbud.

Læringsområder og mål har sammen med et systematisk fokus på børnenes behov og interesser givet det pædagogiske personale en fælles retning for arbejdet med læringsmiljøerne.

Eksekutive kompetencer: Læringsområder og eksempler på læringsmål

Hvad er eksekutive kompetencer?

Eksekutive kompetencer er et vigtigt fundament for børns udvikling af sociale relationer og læring. Et fokus på udviklingen af eksekutive kompetencer hos børn handler i høj grad om at stimulere evnen til at lære – både i forhold til sociale relationer og i alle mulige andre situationer i børnenes hverdag.

Mere konkret handler eksekutive kompetencer om et barns evne til at tilpasse sin adfærd til en situation. Styring af egen adfærd er en kompleks proces, som indebærer at planlægge, udføre samt kontrollere egen adfærd og på en fleksibel måde løbende at selvkorrigere egen adfærd, som med en samlet betegnelse kaldes eksekutive kompetencer eller eksekutive funktioner. En måde at forstå eksekutive kompetencer på er, at de er hjernens dirigent – dvs. de styrer brugen af de øvrige mere grundlæggende kognitive kompetencer som fx opmærksomhed og sprog. Nogle af de væsentlige elementer i eksekutive funktioner er selvregulering, vedholdenhed, impulshæmning, fleksibilitet og arbejdshukommelse.

4

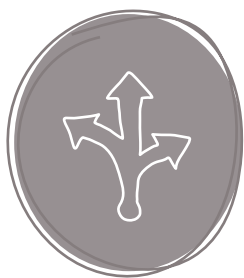
Fem grundsten i den pædagogiske indsats

Arbejdet med at skabe stimulerende pædagogiske læringsmiljøer har omfattet fem grundsten, som alle bygger på forskningsviden om, hvad der styrker børns muligheder for at trives, lære, udvikle sig og dannes. Et vigtigt fokus for udviklingen af praksis har været, at de pædagogiske metoder skulle anvendes i dagtilbud med en høj andel af børn i

udsatte positioner og dermed støtte alle børns deltagelse i læringsmiljøerne.

På de næste sider kan du få inspiration til at arbejde med de fem grundsten i jeres praksis.

Grundsten 1:

Strategier til at støtte interaktioner af høj kvalitet

Den første grundsten er kernen i indsatsen. Det er den, fordi interaktioner mellem barn og voksen af høj kvalitet er det tydeligste pejlemærke for stimulerende pædagogiske læringsmiljøer. Det skaber stærkere deltagelses- og læringsmuligheder, når den voksne er nærværende og lydhør overfor barnets initiativer, følger barnets interesser og inddrager barnet aktivt. Det gælder i alle situationer i dagtilbuddets hverdag – både planlagte og spontane situationer.

I indsatsen har personalet arbejdet med systematisk at anvende strategier til at styrke interaktioner mellem voksne og børn ved at støtte og vejlede børnenes sproglige udvikling samt børnenes sociale og eksekutive kompetencer.

Eksempel på strategier

Til at støtte barnet i at mestre situationer i de sociale relationer har det pædagogiske personale arbejdet med at vejlede barnets deltagelse. De har overordnet arbejdet med to skridt i den vejledte deltagelse:

- Første skridt handler om at få barnet til at være tryk i den konkrete situation og opleve mestring. Her rammesætter og vejleder den voksne på måder, der bidrager til, at barnet kan overskue en simpel situation og kan løse den.
- Næste skridt er, at barnet udfordres passende. Den voksne udvider barnets læringsmuligheder ved at give barnet en større selvbestemmelse og handlerum, men stadig med den voksnes støtte.

For både de sociale, eksekutive og sproglige kompetencer er der udviklet gør-det-nemmere- og gør-det-sværere-strategier. På næste side kan du se et eksempel på strategier til at støtte barnets socioemotionelle kompetencer i interaktionerne.

Personalet har bl.a. hængt plakater med strategierne synligt op på stuer og fælles arealer i dagtilbuddet for at øge opmærksomheden på at bruge strategierne systematisk i alle situationer af hverdagen.

Strategier til at støtte sociale kompetencer

Gør det nemmere

Strukturere / give en del af svaret

Eksempel:
Du er ikke med i legen mere. Du ser ked af det ud, er det rigtigt?

Identifikation af følelser

Sæt ord på, hvad du har set

Eksempel:
Når de små fra vuggestuen falder i sandkassen er det dejligt at se, når I trøster dem

Proaktiv social adfærd

Tydeliggør forventet adfærd

Eksempel:
I vil begge bruge skovlen. Skal vi lægge den væk, eller kan i skiftes?

Konfliktløsning

Foreslå to løsninger på konflikt

Gør det sværere

Selvstændiggøre

Identifikation af følelser

Spørg barnet om det andet barns perspektiv og følelser

Eksempel:
Du siger, du er ked af det. Hvilke følelser tror du, Anders mærker lige nu?

Proaktiv social adfærd

Stil spørgsmål til, hvordan konflikten kan undgås en anden gang

Eksempel:
Skal vi finde på ideer, så du ikke slår, næste gang du bliver så vred, men siger det med ord i stedet?

Konfliktløsning

Få barnet til at foreslå en konfliktløsning, der tager hensyn til begge parter

Eksempel:
Hvad kan vi beslutte, der både gør dig og Anita glade igen?

Vi har fået øjnene mere op for de strategier, vi har haft, men som vi ikke har sat ord på.

Pædagogisk medarbejder

Der er kommet et andet sprog omkring det, hvor vi oftere taler om, at 'nu skal vi gå ned ad læringsstigen'. Så det har bidraget med et fælles sprog om noget, vi også har gjort tidligere.

Pædagogisk leder

Centrale erfaringer

Pædagogisk personale og ledelse i dagtilbuddene har gjort sig en række erfaringer med at anvende strategier i praksis.

- Personalet oplever, at strategierne bidrager til at skærpe opmærksomheden på, hvordan alle børn kan deltage på forskellige måder. Strategierne styrker et fælles sprog om, hvordan det pædagogiske personale kan guide og vejlede børnene forskelligt og åbner for refleksioner over, hvad kvalitet er i de voksnes interaktioner med børnene (proceskvaliteten).
- Ledere og personale oplever, at det hjælper dem til at bruge strategierne og dermed skærpe den

fælles opmærksomhed på proceskvaliteten i det pædagogiske læringsmiljø, når strategierne illustreres i en figur, samtidig med at de gøres synlige i hverdagen. Dette bidrager til et samlet fokus for arbejdet i dagtilbuddet – og bruges også i dialogen med forældrene til at tale om, hvordan det pædagogiske personale arbejder med at støtte børnene og børnenes udbytte.

- Erfaringerne tyder på, at personalet i højere grad anvender strategierne, når de understøttes af fælles refleksioner og kollegial faglig sparring på samspillet med børnene på stuemøder eller afdelingsmøder.

Sådan har pædagogisk personale anvendt strategier i interaktioner med børnene

I forhold til at støtte børnenes sproglige udvikling har det pædagogiske personale arbejdet med to forskellige strategier:

- 'Vi lærer ord' retter sig mod børns tilegnelse af ord. Strategien går ud på, at det pædagogiske personale hjælper børnenes tilegnelse af ord på vej ved at relatere nye ord til noget, barnet kender, bruge mange gentagelser, vise eksempler og modeksempler og få barnet til at vise kendskab.
- 'Læringsstigen' er et redskab, som personalet har anvendt til at tilpasse samspillet til det enkelte barns forudsætninger og møde barnet med passende udfordringer. Læringsstigen indeholder to typer af differentieringsstrategier; strategier, hvor personalet gør det nemmere for barnet, og strategier, hvor personalet udfordrer barnet.

Hos os har vi talt en del om læringsstigen – og vi har gjort det let og gjort det svært. Vi har brugt lidt sværere ord i samtaler med børnene men har måtte sande, at det var for svært. Så har vi justeret til deres niveau. Det skaber noget opmærksomhed på ikke at gøre det hverken for svært eller for let for børnene.

Pædagogisk medarbejder

Eksempel 1: Videoobservationer som afsæt for kollegiale refleksioner over brugen af strategierne

For at styrke det pædagogiske personales arbejde med strategierne i praksis har et dagtilbud i Vejle tilrettelagt sparring i personalegruppen om, hvordan samspillet med børnene kan justeres og udvikles. I nogle dagtilbud har personalet drøftet og reflekteret over samspillet med børnene i udvalgte klip fra videoobservationer af konkrete situationer i hverdagen. Ledelsen har i nogle dagtilbud varetaget en aktiv sparringsrolle på disse møder. Det pædagogiske personale giver udtryk for, at videoobservationer bidrager til, at personalets fælles læring bliver meget konkret og nem at anvende i praksis.

Eksempel 2: Strategier bragt i spil i arbejdet med at styrke børnenes konflikt-håndtering

Et dagtilbud i Roskilde Kommune har haft et målrettet fokus på at bruge strategier i interaktioner til at støtte børnene i bedre selv at kunne håndtere konflikter i sociale relationer med andre børn. De har haft fokus på at styrke børnenes kompetencer til at genkende følelser hos sig selv og hos andre og på børnenes selvregulering. Strategierne har hjulpet til at pege på mulige handlinger og vejlede nogle børn og over tid i højere grad at udfordre børnene ved at give større selvbestemmelse og handlerum, men stadig med den voksnes støtte. Det målrettede arbejde med strategierne har betydet, at personalet oplever en mærkbar forandring i børnenes evne til at være og lege sammen med færre konflikter og uvenskaber end tidligere.

Spørgsmål til refleksion

- Hvor systematisk reflekterer I i personalegruppen over kvaliteten i jeres interaktioner og samspil med børnene?
- Har I en fælles forståelse i personalegruppen af, hvordan I kan arbejde målrettet med at understøtte børnenes sproglige, sociale og eksekutive kompetencer i alle hverdagens situationer i dagtilbuddet?

På emu.dk/dagtilbud kan du i 'Guiden til indsatsen' finde følgende redskaber som inspiration til at styrke børnenes kompetencer ved at sætte fokus på kvaliteten i interaktioner mellem voksne og børn:

Strategier til at støtte sproglige kompetencer
 Strategier til at udvikle børnenes ordforråd
 – 'Vi lærer nye ord'
 Strategier til at støtte sociale kompetencer
 Strategier til at støtte eksekutive kompetencer.

Jeg har kunnet mærke på mine børn, at de har villet mere. Det har også motiveret mig. Det her med, at vi vidste, hvad vi skulle i gang med. Og børnene vidste det også.

Pædagogisk medarbejder

Grundsten 2: En eksplicit og målrettet praksis

Forskning viser, at børn tilegner sig de forskellige kompetenceområder i en nogenlunde fast rækkefølge. Ligeledes viser forskning, at ny læring bygger ovenpå det, barnet allerede kan. Det er naturligvis forskelligt, hvor hurtigt og hvor nemt det enkelte barn udvikler sine kompetencer. For nogle børn sker det med små skridt, for andre i spring.

Personalet har derfor hver uge arbejdet med fokus på læringsområder og mål for børnenes sproglige, sociale og eksekutive kompetencer. De konkrete mål for børnegruppens udvikling har været fælles pejlemærker for tilrettelæg-

gelsen af det pædagogiske læringsmiljø og dermed også for de voksnes interaktioner med børnene.

Det pædagogiske personale har arbejdet med at understøtte læringsmålene gennem leg, aktiviteter og samvær i hverdagen. For at sikre, at arbejdet med læringsmiljøet tager afsæt i børnenes individuelle behov, har personalet hver femte uge vurderet det enkelte barns udvikling. Efterfølgende har personalet justeret egen praksis, så aktiviteter og rutiner støtter børnene bedst muligt.

Centrale erfaringer

Det pædagogiske personale og ledelsen i dagtilbuddene har gjort sig flere erfaringer i forhold til at arbejde med fælles læringsområder og mål for børnenes udvikling:

- Pædagogisk personale oplever, at det motiverer børnene, når de får mulighed for sammen med de voksne at sætte ord på, hvad der skal ske, og når de voksne er tydelige om, hvad børnene skal erfare, udforske og øve sig i.
- Både ledere og personale peger på, at det er vigtigt, at personalet har indsigt i og viden om kompetenceområderne for at kunne arbejde med læringsmålene. Hvad omhandler fx læringsområdet 'selvregulering' eller 'proaktiv social adfærd' om, hvad ved vi om betydningen af læringsområderne og hvordan kan børn støttes i at styrke deres selvregulering i hverdagen. Denne viden hjælper til at kunne omsætte målene i interaktionerne med børnene i hverdagen.
- Det har i flere dagtilbud været vigtigt, at ledelsen har understøttet en udvikling, hvor læringsmålene er blevet fælles pejlemærker for arbejdet med det pædagogiske læringsmiljø. Det vil sige, hvor læringsmål ikke kun sætter en retning for voksenstrukturerede aktiviteter, men også alle andre situationer, samvær og rutiner i hverdagen.

Vi har altid arbejdet med de tre kompetenceområder og talt om dem, men vi har ikke skrevet noget ned. Det har mest været planlægning af aktiviteter og ikke så meget læringsmålene. Det er jeg blevet mere bevidst om.

Pædagogisk medarbejder

Sådan har pædagogisk personale arbejdet med en eksplicit og målrettet praksis

Pædagogiske forløb med et fælles tema

Det pædagogiske personale har arbejdet med at tilrettelægge praksis for fem uger ad gangen. I hvert forløb har de arbejdet ud fra fælles læringsområder og mål inden for de tre kompetenceområder – sprog, sociale kompetencer og eksekutive kompetencer.

Det har været en vigtig del af planlægningen af forløbet at reflektere over, hvordan personalet konkret har villet arbejde med at understøtte læringsmålene på en måde, der også har taget højde for børnenes interesser, forskellige forudsætninger og erfaringer. For at skabe synlighed om læringsmålene

har flere dagtilbud haft en væg med læringsmålene på, som både personale, børn og forældre har kunnet se i hverdagen.

Løbende opfølgning på børnenes udvikling

Det pædagogiske personale har anvendt et kompetenceskema til løbende at reflektere over og følge det enkelte barns udvikling med udgangspunkt i de formulerede læringsområder og mål. Den fælles viden om barnets udvikling har personalet anvendt til at målrette indsatsen på en måde, der støtter og motiverer barnet og børnegruppen.

Målene som fælles retning for dagtilbuddets pædagogiske læringsmiljø

Læringsområder og mål har dannet ramme for både strukturerede aktiviteter i små børnegrupper hver uge, samvær i det store børnefællesskab og interaktioner i hverdagens rutiner. Flere dagtilbud i Aalborg Kommune har valgt at anvende et fælles læringsmateriale, Legeøen, der understøtter arbejdet med målene i hverdagen. Det er et lettilgængeligt og fleksibelt materiale med aktiviteter, der kan tilrettelægges, så de understøtter læringsområder og konkrete mål. Det pædagogiske personale i dagtilbuddene oplever, at et fælles fokus på de

samme læringsområder for børnegruppen, der skaber fælles retning i dagtilbuddets pædagogiske læringsmiljø, har været motiverende for både personale og børn. Samtidig har børnehaveklasse og fritidstilbud på de deltagende skoler i kommunen valgt at anskaffe fortsættelsen af samme læringsmateriale, Hop om bord, som børnene fortsætter med efter overgangen. Oplevelsen er, at det skaber genkendelighed på tværs af de to kontekster for børnene.

Spørgsmål til refleksion

- Hvordan arbejder I med læringsmål som fælles retning for det pædagogiske læringsmiljø og for jeres arbejde med at udvikle børnenes kompetencer?
- Hvordan sikrer I systematisk, at I har viden om det enkelte barns behov og interesser for bedst muligt at kunne skabe deltagelsesmuligheder i barnets hverdag i dagtilbuddet?

Grundsten 3: Læring hele dagen

Læringsmålene i den pædagogiske indsats har givet en retning og ramme for det samlede pædagogiske læringsmiljø. En tredje grundsten i indsatsen er derfor, at læring sker i hele børnenes hverdag, både i de formelle og uformelle pædagogiske læringsmiljøer, som børnene er en del af. Forskellige læringsrum understøtter forskellige samspil mellem børn og voksne og børn imellem og kan derved give børnene forskellige deltagelsesmuligheder.

I indsatsen er der overordnet sondret mellem læring, der foregår i:

- Planlagte fordybelsesforløb i små børnegrupper et par gange om ugen (ca. seks børn)
- Den fælles tid, hvor børnene er sammen i det store fællesskab i børneinitierede aktiviteter og leg, evt. rammesat af det pædagogiske personale
- De daglige rutiner som frokost, omklædning i garderoben, komme-og-gå-situationer mv.

Centrale erfaringer

Det pædagogiske personale og ledelsen i dagtilbuddene har gjort sig flere erfaringer med at understøtte læring hele dagen:

- Et fælles tema for det pædagogiske forløb som fx 'min familie', 'dyr i naturen' eller 'Eventyr' har skabt en rød tråd i samværet med børnene og været med til at styrke sammenhængen i børnenes hverdag og give et fælles indhold i arbejdet med læringsmålene.
- Det pædagogiske personale lægger stor vægt på, at forløb i små børnegrupper min. et par

gange om ugen har givet personalet mulighed for et større nærvær med børnene og få en dybere indsigt i det enkelte barns kompetencer og udvikling, end det har været muligt i større fællesskaber.

- Personalet oplever, at det har været værdifuldt i dagens rutiner og den fælles tid i større fællesskaber at bygge videre på de samtaler og indsigter hos børnene, som de planlagte fordybelsesforløb i små børnegrupper har givet anledning til.

Sådan har pædagogisk personale arbejdet med børnenes læring hele dagen

Tilrettelæggelse af hverdagen

I flere dagtilbud har det valgte tema været det samme for hele dagtilbuddet, hvormed det har styrket sammenhængen i hverdagen på tværs af grupper og stuer. Det fælles tema har skabt et 'et fælles tredje' i børnegruppen og i personalegruppen og har også været med til at gøre det pædagogiske arbejde i huset mere synligt.

At gøre spontane situationer lærerige

Fokus på læringsmålene i de daglige rutiner og den fælles tid i større børnegrupper har ikke kun handlet om på forhånd at planlægge fokus og indhold for det pædagogiske arbejde. Det har også handlet om kontinuerligt at gribe de

muligheder, der er opstået i tilknytning til indholdet i det pædagogiske forløb, samt børnenes initiativer på baggrund af de erfaringer, som de gør sig i fordybelsesforløbene i små grupper.

For at styrke læring hele dagen oplever det pædagogiske personale dermed, at det har været nyttigt i de daglige rutiner at bygge videre på de lege og samtaler, børnene har haft i de små grupper. På den måde oplever det pædagogiske personale, at de planlagte fordybelsesforløb i smågrupper i høj grad 'smitter af på den øvrige hverdag' og skaber samtaler og samvær, som knytter an til det tema, der er i fokus for perioden.

Det har været en læring at lade temaet være omdrejningspunkt for de pædagogiske forløb og koble mål til temaet.

Pædagogisk medarbejder

Vi ser nuancer i børnenes deltagelse og adfærd i de små grupper, som vi ellers ikke ville se – både børn, som har brug for mere støtte, og børn, der har brug for flere udfordringer og kan meget mere.

Pædagogisk medarbejder

Vi har brugt det rigtigt meget i samling, frokost og garderobesnakke, hvor vi har sat fokus på temaet, og hvilke ting der kan være relevante at sætte i spil i de sociale relationer og lege. Og så har vi kunnet arbejde med det samme tema fx på legepladsen.

Pædagogisk medarbejder

Eksempel 1: Organisering af pædagogiske læringsmiljøer

I et dagtilbud i Aalborg Kommune har det pædagogiske personale på hver stue arbejdet med at tydeliggøre indhold og fokus for det pædagogiske læringsmiljø for de kommende uger. Personalet har brugt den fælles tid til samling, tiden under frokost og i garderoben til at understøtte læringsmålene. Derudover har personalet fortalt kolleger på øvrige stuer om de emner, børnene og de voksne er optaget af, for på den måde at gøre det muligt for alle pædagogiske personaler at knytte an til børnenes erfaringer, fx på legepladsen, hvor en stor del af dagen udfolder sig.

Eksempel 2: Fordybelsestid i små børnegrupper hver uge

På tværs af deltagende dagtilbud i de tre projektkommuner er der stor begejstring for den planlagte fordybelsestid i små grupper. Her har det pædagogiske personale planlagt aktiviteter som på en og samme tid understøtter ugens læringsmål og afspejler børnegruppens interesser. De har eksempelvis lavet kreative ting som at tegne selvportrætter ud fra spejling af eget ansigt, tegnet kroppen og dens indhold og arbejdet med dialogisk læsning. Personalet oplever, at de små grupper og de på forhånd planlagte aktiviteter har skabt et større nærvær og fokus i samspejlet med børnene og børnene imellem, samt at børnene er mere fordybede og koncentrerede. De oplever, at børnene har glædet sig meget til at deltage i de små grupper hver uge, og at børnene bærer indsigter og erfaringer fra grupperne med over i egne lege.

Spørgsmål til refleksion

- Hvordan har I fokus på børnenes læring hele dagen i dagtilbuddet – fx både strukturerede aktiviteter, rutiner og børneinitieret leg i de større børnefællesskaber?
- I hvilket omfang har I mulighed for at tilrettelægge aktiviteter i små børnegrupper?

Grundsten 4: En didaktisk ramme

For at understøtte de systematiske pædagogiske refleksioner i personalegruppen indeholder indsatsen en fjerde grundsten, som sætter fokus på udviklingen af en didaktisk ramme for det pædagogiske arbejde. Ligesom børnenes læring indgår som en integreret del af hverdagen, rummer didaktikken både det planlagte og det ikke-planlagte samt de formelle og uformelle læringsmiljøer. Den didaktiske ramme er både en tænkemåde og en cyklisk proces. Det pædagogiske personale har derfor arbejdet trinvist med at planlægge, gennemføre og evaluere praksis for en kortere periode ad gangen på fem uger.

Hensigten har været, at de faglige refleksioner både sker løbende hver uge og på planlagte møder efter hvert forløb, hvor der evalueres og reflekteres over børnenes deltagelse og læring samt personalets egen praksis. Disse refleksioner

har skullet danne afsæt for justering og udvikling af praksis. Refleksionerne kan dermed også føde ind i planlægningen af det efterfølgende forløb og derigennem kvalificere tilrettelæggelsen af læringsmiljøerne og interaktionerne med børnene.

Planlægningen har taget udgangspunkt i læringsmål for børnenes udvikling, som har været givet på forhånd. Det pædagogiske personale har med læringsmålene som fælles pejlemærke tilrettelagt læringsmiljøet ud fra børnenes interesser og behov. Et fælles tema for det pædagogiske forløb har knyttet an til børnenes interesser og samtidig været med til at sikre et indhold, hvor børnene har dannet erfaringer med vigtige emner, som støtter børnenes dannelse, viden om verden og deres nære omgivelser.

Centrale erfaringer

- Det pædagogiske personale oplever, at en kontinuerlig cyklus, hvor de på stuemøder eller andre møder planlægger og evaluerer pædagogiske forløb, har styrket den systematiske faglige refleksion i dagtilbuddet.
- Efterhånden som personalet har fået øvelse i at planlægge, gennemføre og evaluere praksis, giver de udtryk for, at der er sket en bevægelse fra en individuel praksis til en mere fælles pædagogisk praksis i forhold til at støtte børnenes deltagelse og udvikling.
- Arbejdet med at planlægge og evaluere har undergået en udvikling i indsatsperioden – fra styrende til understøttende planlægning. Der er stor forskel på, hvordan personalet er blevet støttet i denne udvikling. Faglig ledelse tæt på indsatsen har spillet en afgørende rolle i forhold til at lykkes med faglige refleksioner på møder, der bidrager til fælles læring i personalegruppen.
- Personalets erfaringer er, at der må skabes en balance, hvor de pædagogiske forløb løbende kan justeres, og aktiviteterne kan udvikle sig i takt med børnenes indspil i den konkrete situation, samtidig med at målene holdes for øje. Det indebærer en dynamisk tilgang til planlægningen som en fælles ramme, der løbende må justeres, fordi hverdagen ofte er omskiftelig, og børnenes behov ændrer sig.
- Pædagogiske ledere peger på, at refleksionen er afgørende for, at planlægningen netop understøtter praksis og ikke bliver styrende.

I starten var vi meget trofaste i forhold til det forløb, der blev planlagt. Det gjorde dog, at vi tabte dem [børnene], når vi var så loyale, og der lærte vi at skulle være mere åbne over for niveau og differentieringer.

Pædagogisk medarbejder

Pædagogerne laver selv justeringerne. De kan nogle gange se, at det, de havde planlagt først, ikke fungerer, og så justerer de. Der er fleksibilitet i planlægningen, så længe læringsmålene er i baghovedet.

Pædagogisk leder

Sådan har pædagogisk personale arbejdet inden for en didaktisk ramme

Det pædagogiske personale har planlagt forløb på fælles møder med afsæt i et planlægningsværktøj. Derudover har pædagogiske personale med sparring fra ledelsen evalueret egen indsats og børnenes deltagelse og udbytte på planlagte evalueringsmøder.

Planlægningsværktøj

Til at støtte den fælles planlægning af pædagogiske forløb, der tager afsæt i læringsområder og mål for de tre kompetenceområder, har det pædagogiske personale anvendt et planlægningsværktøj på deres møder. I dagtilbuddene er planlægningen af forløbene typisk sket i fællesskab mellem to eller flere pædagogiske medarbejdere.

I enkelte dagtilbud har pædagogisk personale på forskellige stuer/grupper skiftedes til parvis at planlægge forløb, som de andre kolleger også har kunnet bruge. Sammen har de udformet en mappe til det kommende forløb, så alle har haft en fælles forståelse af, hvad der skulle ske. Erfaringen er, at det pædagogiske personale må konkretisere og understøtte materialet for at sikre, at det er relevant og meningsfuldt for den enkelte børnegruppe i dagtilbuddet. Det har for de fleste medarbejdere været en ny praksis at få tid til at reflektere sammen på planlægningsmøder.

Evaluering- og refleksionsmøder

Som en hjørnesteen i den didaktiske ramme har det pædagogiske personale ugentligt på stuen i fællesskab kort reflekteret over det pædagogiske arbejde og efter hvert fem ugers forløb gennemført en evaluering af det samlede fem ugers forløb på et fælles møde (fx stuemøde eller personalemøde). Et vigtigt grundlag for evalueringen har været viden om børnenes udvikling og forudsætninger – bredt set og specifikt i forhold til de læringsområder, der er fokus på i indsatsen. Et vigtigt grundlag har også været viden om, hvordan det pædagogiske personale arbejder med at understøtte børnene og anvende strategierne i interaktionen.

Evalueringsmødet har overordnet handlet om tre elementer:

1. Refleksioner over børnenes deltagelse og engagement i det pædagogiske læringsmiljø
2. Refleksioner over børnenes udbytte og læring set i forhold til læringsmålene
3. Refleksioner over egen praksis og tilrettelæggelse af det pædagogiske læringsmiljø i forhold til at understøtte børnenes deltagelse og læring
4. Justeringer og udvikling af det pædagogiske læringsmiljø.

Det har givet mening, at der har været en slutdato [for et pædagogisk forløb]. Vi kan godt snakke om noget i et helt år, men når der er en slutdato, giver det noget mere mening og gør det pædagogiske arbejde mere målrettet.

Pædagogisk medarbejder

Udviklingen fra første til sidste sparring har været fantastisk. Først fyldte alt det, vi ikke kunne og ville. Nu er det alt det, som børnene får ud af det, og hvad de skal gøre [for at støtte børnene]. Til tredje sparring blev de fortrolige med planlægningsværktøjet.

Pædagogisk leder

Eksempel:

Sparring fra pædagogisk konsulent på udviklingen af dagtilbuddets praksis

I et dagtilbud oplever ledere og medarbejdere, at ekstern sparring fra en pædagogisk konsulent har været en stor støtte. Den pædagogiske konsulent har her fungeret som mødeleder og hjulpet med at strukturere refleksioner, ligesom tilstedeværelsen ifølge medarbejdere har betydet, at den faglige refleksion er blevet prioriteret højt. I andre dagtilbud har den eksterne sparring også givet gode positive forstyrrelser. Ledere og pædagogisk personale lægger vægt på, at det er vigtigt, at ledelsen også deltager i sparrings- og refleksionsmøderne for at kunne understøtte læring og justering i hverdagen efterfølgende. De ledere, som har deltaget i systematisk sparring, har ifølge medarbejdere fået en større forståelse for, hvad der sker i pædagogisk praksis, hvorved de bedre kan støtte op om de igangsatte forandringer.

Spørgsmål til refleksion

- Hvordan reflekterer I løbende over tilrettelæggelsen af jeres pædagogiske læringsmiljø?
- Har I en fælles forståelse i personalegruppen af, hvordan I ser kvalitet i interaktionerne med børnene? Har I systematiske refleksioner over jeres interaktioner med børnene?
- Hvordan arbejder I med faglig ledelse og sparring i personalegruppen i tæt sammenhæng med det pædagogiske arbejde i hverdagen?

På emu.dk/dagtilbud kan du finde redskaber til at støtte jeres arbejde med den fjerde grundsten i den pædagogiske indsats:

Planlægningsværktøj til pædagogiske forløb

Guide til evalueringsmøde

Grundsten 5: Et gensidigt og differentieret forældresamarbejde

Den femte og sidste grundsten i den målrettede pædagogiske indsats i dagtilbuddet omhandler samarbejdet mellem det pædagogiske personale og forældrene. Fokus i samarbejdet er på børnenes trivsel, udvikling og læring. I indsatsen lægges der op til forskellige former for forældresamarbejde, der bringes i spil, afhængigt af kontekst samt de enkelte børn og forældres forudsætninger og behov. Intentionen er,

at dagtilbuddet bevidst arbejder med at differentiere inddragelsen af forældrene i forhold til barnets behov og forældrenes ønsker og forudsætninger. På den måde kan dagtilbuddet allokere ressourcer derhen, hvor der er størst behov for at udvikle samarbejdet om børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse.

Centrale erfaringer

- Det pædagogiske personale oplever, at det har været udfordrende at arbejde med forældreinddragelse. Især oplever det pædagogiske personale en skævhed i, hvilke forældre de lykkes med at inddrage.
- Jo mere konkret inddragelse af forældrene er, desto bedre lykkes det. Det handler fx om at synliggøre, hvad barnet konkret er optaget af eller har lært gennem fotos, video og fortællinger som et 'fælles tredje' i dialogen med forældrene.
- Det pædagogiske personale oplever, at arbejdet med konkrete læringsmål og et mere målrettet fokus på læringsmiljøet, gør at dialoger med forældrene i højere grad handler om børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse. Det er i nogle dagtilbud blevet mere synligt for forældrene, hvordan dagtilbuddet arbejder med at støtte børnene.
- Det pædagogiske personale oplever, at forældrene med fordel kan inddrages i forhold til, hvad de selv kan og kender til. Der er eksempelvis gode erfaringer med, at forældre kan støtte læringen med afsæt i deres arbejde, eller at forældre, som kommer fra en anden kultur, byder ind med deres viden om mad. Det er ifølge pædagogerne vigtigt at møde forældrene, hvor de er, så de også oplever at kunne bidrage positivt og have en værdi i forhold til at understøtte deres barns læring.

Sådan har pædagogisk personale arbejdet med et differentieret forældresamarbejde

Behovsdialoger med alle forældre

Indledningsvis har det pædagogiske personale haft individuelle dialoger med alle forældre. Der har ikke været nye dialoger, men eksisterende dialoger, som i højere grad har haft fokus på børnenes trivsel, udvikling og læring inden for de tre kompetenceområder, som indsatsen omhandler. Dialogerne har desuden haft fokus på at inddrage forældrenes perspektiver med det formål at få større indsigt i de enkelte forældres ønsker og behov i forhold til at kunne støtte deres

barn bedst muligt. Denne viden har det pædagogiske personale anvendt til at organisere forældresamarbejdet i forældregruppen som helhed, i mindre grupper og i det individuelle samarbejde om det enkelte barn.

Formidle tema, læringsmål og indhold til forældre

Det pædagogiske personale har undervejs i de pædagogiske forløb forsøgt at formidle tema, læringsmål og indhold til forældrene. Dette har de gjort ved at hænge plakater

op med læringsmål og temaer, så det er synligt for alle, der kommer på stuen, hvad børnene aktuelt arbejder med og er optaget af. Derudover har personalet i hvert pædagogisk forløb skullet planlægge små konkrete tiltag for, hvordan de har kunnet inddrage forældrene i de pædagogiske aktiviteter med børnene. I det konkrete arbejde med forældreinddragelse har pædagogisk personale og dagtilbudsledere arbejdet med at synliggøre for forældrene, hvad deres børn arbejder med og lærer i dagtilbuddet. På den måde har de arbejdet med at skabe læringsprocesser imellem dagtilbud og hjem. Dette har de blandt andet gjort ved at give børnene konkrete materialer med hjem som inspiration til dialoger i hjemmet. Dagtilbuddene har ligeledes forsøgt at informere

forældrene løbende ved at hænge produkter fra børnenes arbejde i garderoben og ved at 'fange dem', når barnet er blevet hentet.

Inddrager forældrene i barnets og børnegruppens udbytte af de pædagogiske forløb

Det pædagogiske personale har løbende inddraget forældrene i børnenes deltagelse og engagement i aktiviteter og leg i dagtilbuddet. Dialoger med forældrene har også handlet om, hvordan børnene udvikler sig set i forhold til de læringsmål, dagtilbuddet arbejder med. Dette er sket i uformelle samtaler i de daglige møder med forældrene og i mere formelle samtaler på forældremøder.

Eksempel 1: At skabe udvekslinger mellem barnets hverdag i dagtilbuddet og hjemmet

For at inddrage forældrene i et pædagogisk forløb har et dagtilbud arbejdet med læringsprocesser mellem hjem og dagtilbud. Dagtilbuddet har eksempelvis arbejdet med 'hjemmet' som tema, hvor børnene sammen med forældrene har skullet finde billeder af deres hjem og medbringe i dagtilbuddet, nogle har skullet medbringe syltetøjsglas, mens andre har givet børnene historier med hjem, de kunne læse sammen med forældrene og som knyttede an til temaet i dagtilbuddet. På den måde er forældrene blevet en del af forløbet og barnets deltagelse i dagtilbuddet er blevet en del af samværet mellem barnets og dets forældre.

Eksempel 2: Forældrene bliver en aktiv del af hvad børnene er optaget af i dagtilbuddet

Et dagtilbud har tilrettelagt et pædagogisk forløb, hvor de lod børnene vælge, om de ville arbejde med jorden og rummet eller dinosaurer som tema. Som afslutning på temaet inviterede dagtilbuddet børn og forældre til fernisering, hvor de produkter, som børnene havde fremstillet undervejs i forløbet, blev udstillet. En forælder til en dreng, der valgte at arbejde med rummet i det pågældende forløb, fortæller om sin oplevelse af forløbet:

"Børnene har været meget fascineret af temaet. Han [drengen] har fortalt meget om, hvad de har lavet. Han har vist frem, hvad de har lavet, og det er noget af det, jeg kan huske, at han var meget optaget af. Det har dagtilbuddet fokuseret meget på – det at vælge, hvad børnene havde lyst til. Og til sidst var der en fernisering, hvor de skulle vise, hvad de havde lavet. De havde en masse billeder, ting, de havde lavet, fx nogle små iskrystaller. Så skulle børnene fortælle om, hvad de havde lavet. Det var egentlig meget rart at se, hvad de laver, og det at få det fulde indblik i, hvad der er sket. Det er rigtig godt, at der er lidt fællesskab for forældrene."

Forælder til dreng i et dagtilbud

Hvis du vil læse mere

På www.emu.dk/dagtilbud kan du finde mere information om projektet:

- Projekt styrket overgang til skole for udsatte børn i dagtilbud, Evalueringsrapport, 2019
- En styrket overgang til skole for børn i dagtilbud, Inspiration til samarbejdet mellem dagtilbud, skole og fritidstilbud, Inspirationskatalog, 2019
- Projekt styrket overgang til skole for børn i dagtilbud, Guide til indsatsen, 2017
- Udvalgte redskaber, som personale og ledere har anvendt til at understøtte praksisudviklingen